

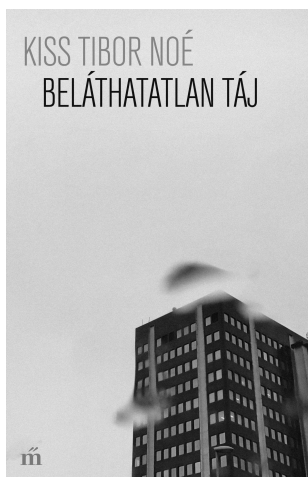
DECZKI SAROLTA

Látási viszonyok

KISS TIBOR NOÉ: BELÁTHATATLAN TÁJ

Bátorságra és elkötelezettségre vall, hogy Kiss Tibor Noé harmadik regényében új utat keresett. Az első, az *Inkognitó* (2021) után könnyű lett volna írni még egy könyvet a transzneműségről vagy a „normától” eltérő szexuális identitásokról, de az új regény, az *Aludnod kellene* (2014), egy telepen játszódik, mélyszegénységben élő emberek között. A kritika jobbra lelkesedett, bár voltak olyan hangok is, melyek szóvá tették a fel-tűnő hasonlóságot Tar Sándor *A mi utcánk* című novellafüzérével. Abban azonban mindenki egyetértett, hogy a regény a 2010-es évek elején felfutó „szegénység-irodalom” újabb darabja, melyet olyan művek fém-jeleznek, mint például Barnás Ferenc *A kilencedik*, Szilasi László: *A harmadik híd* vagy Borbély Szilárd: *Nincstelenség* című művei. De Kiss Tibor Noé is kollégáihoz hasonlóan döntött, amikor új téma után nézett, miután megírta a maga szegénység-regényét, letette a névjegyét, állást foglalt.

Magvető Könyvkiadó
Budapest, 2021
257 oldal, 3699 Ft

mérlegen

Ezt az új témát azonban nem olyan könnyű meghatározni a *Beláthatatlan táj* esetében. Az író maga így fogalmazott: „Azt szerettem volna megmutatni, hogy milyen tragikus következményekkel jár, ha mindannyian csak a saját narrációinkban élünk. A történet bizonyos értelemben a társadalom működésének szimbóluma is, a regény nem csak rólunk szól mint emberekről, hanem rólunk szól mint társadalmi csoportokról, véleménybuborékokról. Az ezek közötti különbséget és átjárhatatlanságot szerettem volna úgy ábrázolni, hogy mindenki a saját valóságát mondja el, egészen másképpen, egészen más hangsúlyokkal, és egészen más fontossági rendben, más perspektívából, máshogy átszűrve...”¹

A regény négy fő szereplője valóban alig tud egymással valamit kezdeni, nem értik egymást, sem apa és lánya, sem nővér és öcs, sem férfi és nő, vagyis a kommunikációképtelenségre számos változatot olvashatunk. A négy szereplő négy különböző szövegben

¹ <https://litera.hu/magazin/interju/kiss-tibor-noe-a-honap-szerzoje-interju.html>

beszél, többnyire el egymás mellett. Zsófi egy huszonhat éves lány hangján szólal meg, mely a regény vége felé kezd egyre önreflexívabbé válni, és olyan mondatokban beszél, melyek kissé idegenek a karaktertől. A kisváros mellett futó autópályán dolgozik, az a feladata, hogy figyelje a térfelügyelő kamerákat a monitoron. Így lesz tanúja Dorka balesetének is. Öccse fiatal kamaszfiú, lóg az iskolából, a haverjaival füveznek, mindenféle hülye kihívásokat teljesítenek, így kerül sor arra is, hogy megijesztenek egy autóst a pályán, aki emiatt balesetet szenved. Szlengben beszél, szemlátomást semmi nem érdekli a világon, ám a történet végére mégis csak elkezd mardosni a lelkiismeret az autópályás kaland miatt, és meglátogatja a kórházban a szomszéd nénit.

Az ötvenes történelemtanár lányával állt feje az autó a kisváros határában, akinek pont Zsófi-val kezd el valami románcféléje kialakulni, miközben a lánya életéért aggódik. A feleségétől elvált, a barátnője otthagya, valami megmagyarázhatatlan szenvedély vonzza a nála sokkal fiatalabb, tapasztalatlanabb, képzetlenebb, műveletlenebb lány felé, akinek nincsenek különösebb ambíciói az életében. És aki egyszer csak rájön, hogy az ő drága öccse volt az egyik okozója Dorka balesetének – már csak azért sem folytathatja ezt a kapcsolatot, legalábbis míg a lány élete veszélyben van.

Többé-kevésbé hitelesek, realiztikusak ezek a szövegek, a szerző szemlátomást nagy gondot fordított arra, hogy nyelviileg jellemezze és megkülönböztesse egymástól szereplőit, és ez inkább sikerült, mint nem. Az is világos, hogy alaposan ki van találva ez a szerkezet, ki kivel hogyan és milyen körülmények között találkozzon, szépen, puzzle-szerűen összerakódik a történet, mint egy detektívregény, csak hogy egy idő után feltűnik az olvasónak, hogy túl sok itt a véletlen. Például amikor Zsófi öccse elkezd magába szállni, és meglátogatja a szomszéd nénit a kórházban, akkor Dorka is ott fekszik a kórteremben, akinek az apja pont azzal a lánnyal kezd kapcsolatot, akinek az öccse a baleset egyik okozója volt. Mintha valami olyan könyörtelen végzettség érvényesülne ebben a történetben, mint a görög tragédiákban, csak hogy azokban adott egy teljes arzenálnyi isten, akik a halandók sorsát igazgatják, ez a történet azonban egy istenektől elhagyott világban játszódik, ahol a véletlenek ilyen súrúságára nincs racionális magyarázat.

Mint ahogyan arra sem, hogyan képes egy kómában fekvő lány bárminemű szövegalkotásra. Dorkának is van egy szövege, mely a többitől eltérően nem prózában, hanem szabadvers formában íródott, mintha ez a jóval szabadabb forma hitelesen tudná megjeleníteni Dorka gondolatait. Persze felmerül a kérdés, hogy érdemes-e hitelességet számonkérni egy művészeti alkotáson, hiszen kinek jutna eszébe a már emlegetett görög tragédiák vagy mondjuk a *Galaxis útikalauz stoposoknak* esetében hitelességet emlegetni. Csak hogy az olvasóban nem magától támad efféle igény, hanem a másik három, az adott karakterre szabott realiztikus kidolgozott szöveg alapozza ezt meg. Dorka szabadversei nem feltétlenül önmaguk okán, hanem ezekhez képest tűnnek sokkal kevésbé hitelesnek. Más minőséget, formát és tartalmat képvisel, mint a másik három szöveg, megbontja a regény egységét.

Hasonlóképpen, mint ahogyan a lapok alján szürke betűkkel szedett pár szavas kis jegyzet-szerűségek, margináliák, melyek mintha képek címei, leírásai lennének. Legtöbbször állapotokat, tárgyakat, tájakat írnak le, ritkán embereket, és akár össze is lehet olvasni őket ötödik szövegmént. Ez azért lóg ki kevésbé a szövegből, mert az egész regény vonatkozásában értelmezhető, afféle hangulati elemként, míg Dorka szövege mindenképpen értelmi-formai zárványt jelent.

A regény célkitűzései mindazonáltal teljesültek: fel tudott mutatni egy olyan világot, melyben mindenki be van zárva a maga kis buborékjába, és nem talál utat a másikhöz. A kapcsolatok széthullanak vagy létre sem tudnak jönni – ebben az értelemben a *Beláthatatlan tájat* akár az egzisztencializmus örökösének is tekinthetjük. Engem mégis az zavar, hogy ugyanez a tanulság, tét az elmúlt évtizedekben számos műalkotásról elmondható, legyen szó filmekről, regényekről, de a közbeszédben is rendszeresen jelen van.

A címet is ennek a vonatkozásában értelmezhetjük: a beláthatatlanság éppúgy jellemzi az egyes emberek lelkét, tudatát, mint a kapcsolataikat vagy egyáltalán a világunkat. Ennek a kiismerhetetlen, kommunikációképtelen világnak talán éppen Dorka a legrepresentatívabb képviselője. De a beláthatatlanságot szó szerint is érthetjük, a tájra ereszkedő ködként, mely végig ott gomolyog, és rátelepszik a szereplők lelkére, életére, és mindent kiismerhetetlenné tesz. „Párás derengés”, olvashatjuk az egyik kis lapalji leírásban, és a többi között is számos olyan van, mely a látási viszonyokra utal.

De nincs belátás, sem szó szerint, sem metaforikusan értve, s ha nincs belátás, nincs változás sem. Márpedig a kommunikációképtelenségen és kilátástalanságon kívül a monotonia regénye is a *Beláthatatlan táj*; mindenki be van zárva a saját szölmába, saját kis buborékjába, ahonnan nincs kitörés, legfeljebb időlegesen.

A különböző témák ellenére abban hasonlítanak egymásra Kiss Tibor Noé könyvei, hogy hősei perifériákon élnek, embert próbáló élethelyzetekkel küzdenek meg vagy éppen maradnak alul bennük (ez a gyakoribb). Ahogyan az író nyilatkozta egy interjúban: „Engem, személyes okok miatt a kilátástalannak tűnő sorsok, a peremen vagy azon túlra sodródott egzisztenciák érdekelnek. Látok valami esendőséget, valami nagyon emberit abban, ahogy ilyen körülmények között valaki azért harcol, hogy megőrizze a hitét vagy a méltóságát. Erről szeretnék beszélni.” Kíváncsian várjuk, kik lesznek a következő regény hősei.